

Krystyna Kapik-Gruca, Karolina Gruca
AKADEMIA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO IM. BRONISŁAWA CZECHA W KRAKOWIE

PRÓBA OKREŚLENIA ZWIĄZKU MIĘDZY SPRAWNOŚCIĄ MOTORYCZNĄ A POPULARNOŚCIĄ UCZNIÓW W KLASIE SZKOLNEJ

ABSTRACT

An attempt to determine the relationship between students' motor efficiency and their popularity in the class

Background. The aim of the study was to determine the class hierarchy and to find out if there is a relationship between students' physical fitness and their popularity in the class.

Material and method. The research was carried out on fifth grade students of primary school. In the research the following techniques were employed: 1. classic sociometric techniques based on two criteria (personal ties, i.e. "mate at the same desk" and material ties, i.e. "class council") and Korczak's "plebiscite of kindness and reluctance", 2. the physical fitness test by Z. Chromiński. Measurement of students' motor performance was assessed by Chromiński's test. The maximum number of points students could get in each trial was 100, and the minimum was 0. The student's popularity in the class was calculated adding up the numbers of choices received in all three sociometric techniques. It was assumed that a popular student (with a high acceptance rate) is the one who accumulated the positive choices from at least half of the class and is not rejected (discarded) by more than 33% of his/her classmates. On the contrary, an unpopular student (with a very low or low acceptance rate) is one who received only negative choices, or was ignored in the selections (both positive and negative) or his ratio of positive and negative choices was 1 to 3.

Conclusions. There was a low correlation found between students' popularity and their physical fitness.

Key words: motor efficiency, popularity and unpopularity, student, school

WPROWADZENIE

Szkoła jest dla dziecka środowiskiem, w którym wchodzi ono w dwojakiego rodzaju interakcje społeczne, a mianowicie: uczeń–nauczyciel i uczeń–uczeń [1]. Uczestnictwo w różnorodnych sytuacjach związanych z opiekuńczym i dydaktyczno-wychowawczym funkcjonowaniem tej instytucji stwarza okazje do wzajemnego poznania się, daje możliwość nawiązania kontaktów. Podczas relacji interpersonalnych jednostka zdobywa doświadczenie społeczne, konfrontuje własne poglądy z wartościami i normami innych oraz uczy się nowych zachowań.

O wartości klasy jako środowiska wychowawczego decyduje nie tyle jej struktura formalna, ile nieformalny układ stosunków między uczniami. Każdy człowiek dąży do tego, by zdobyć lub utrzymać wysoką pozycję w grupie, gdyż to ona decyduje o zasięgu

wpływu na życie tej zbiorowości, poczuciu bezpieczeństwa, uznaniu i popularności oraz możliwościach zaspokojenia potrzeb [2].

Klasa szkolna jest miejscem, w którym uczeń w naturalny sposób bierze udział w życiu społecznym. Dla niektórych uczniów jest to okres bardzo trudny ze względu na brak akceptacji.

Przyczyny atrakcyjności społecznej ucznia bywają różne i są uzależnione od wielu czynników. Nauczyciel powinien znać powody akceptacji społecznej uczniów, ponieważ wiedza ta pozwala na stworzenie dogodnych warunków do kształtowania się stosunków społecznych w klasie, a tym samym ułatwia proces dydaktyczno-wychowawczy. Zadania współczesnej szkoły narzucają wprost konieczność pogłębionego poznawania relacji społecznych panujących w klasie szkolnej.

Niniejsza praca jest próbą przedstawienia hierarchii popularności w klasie V Szkoły

Podstawowej w Świątnikach Górnych oraz określenia zależności między popularnością uczniów tej klasy a ich sprawnością motoryczną.

CEL BADAŃ

Celem pracy było sprawdzenie, czy sprawność motoryczna wpływa na wyższą pozycję ucznia w hierarchii popularności w badanej klasie. Poddano analizie rozkład popularności oraz sprawność motoryczną mierzoną testem Z. Chromińskiego i na tej podstawie próbowano dociec, czy istnieje zależność między tymi zmiennymi.

Studia nad literaturą przedmiotu oraz przemyślenia pozwoliły na wysunięcie następujących hipotez:

- wyższa sprawność motoryczna w klasie V szkoły podstawowej sprzyja akceptacji rówieśników,
- popularność uwarunkowana jest sprawnością motoryczną,
- uczniowie sprawniejsi motorycznie mają wyższą rangę w hierarchii popularności.

MATERIAŁ I METODY BADAŃ

Badania realizowano w Szkole Podstawowej w Świątnikach Górnych w czerwcu w roku szkolnym 2008/2009. Objęto nimi 18 uczniów klasy V, w wieku 11 lat. Szkoła, w której prowadzono badania, była wyposażona w salę gimnastyczną dobrze zaopatrzoną w sprzęt i przybory sportowe. W sali oprócz boiska przeznaczonego do gry w piłkę nożną, siatkową, koszykową i ręczną znajdowały się dodatkowe przyrządy do ćwiczeń: materace, skrzynie gimnastyczne, ławeczki szwedzkie itp. Większość uczniów – jak wynikało z wywiadu przeprowadzonego z wychowawcą klasy – pochodziła z rodzin o średnim standardzie społeczno-ekonomicznym. Zainteresowanie aktywnością fizyczną wykazywała znaczna część dzieci, ale poza lekcjami wychowania fizycznego tylko nieliczne czynnie zajmowały się sportem, raczej okazjonalnie niż systematycznie – przeważnie w szkolnym kole sportowym, działającym na terenie badanej placówki, o czym poinformował nauczyciel wychowania fizycznego.

Podczas badań zastosowano:

1. Klasyczne techniki socjometryczne, obejmujące dwa kryteria mierzące:
  - a) więzi osobowe – „Partner w ławce”,
  - b) więzi rzeczowe – „Samorząd w klasie”.
2. „Plebiscyt życzliwości i niechęci” – J. Korczaka.
3. Test sprawności motorycznej Z. Chromińskiego, obejmujący próby szybkości, siły i wytrzymałości.
4. Analizę dokumentów szkolnych, w tym:
  - a) dzienników lekcyjnych, arkuszy ocen z roku szkolnego 2008/2009,
  - b) dzienników własnych nauczyciela wf. i dzienników zajęć szkolnego koła sportowego.
5. Wywiad z:
  - a) wychowawcą klasy,
  - b) nauczycielem wf.,
6. Rachunek korelacyjny Spearmana.

WYNIKI

Sprawność motoryczna uczniów klasy V z podziałem na płeć

Zgodnie z przyjętą hipotezą spodziewano się oddziaływania poziomu sprawności motorycznej uczniów na ich popularność. Wychowanie fizyczne, ze względu na swój specyficzny charakter, wymaga od nauczyciela indywidualnego traktowania ucznia, a zwłaszcza respektowania różnic płciowych, co jest niezwykle ważne w okresie pokwitania, który bez wątpienia wpływa na sprawność motoryczną, zdecydowanie różniącą się u dziewcząt i chłopców. Z tego powodu sprawność tę opisano z podziałem na grupę dziewcząt i chłopców w ujęciu globalnym. Wyniki uzyskane w poszczególnych próbach testu sprawności motorycznej Z. Chromińskiego przeliczono na punkty oraz zsumowano. Liczba punktów, jaką można było zdobyć w poszczególnych próbach, wahała się od 0 do 100.

Maksymalna liczba punktów za sprawność motoryczną wynosiła 300 (z trzech prób).

Jak wynika z tabeli 1, dziewczęta w badanej klasie wykazały słabą sprawność mo-

Tab. 1. Ogólna sprawność motoryczna dziewcząt klasy V (w pkt)

	$\bar{x}$	s	$s_{\bar{x}}$	V	$X_{\min}$	$X_{\max}$
Dziewczęta	64,5	33,67	1,56	52,2	14	103

toryczną; średnia ich sprawności wyniosła 64,5 pkt. Duże zróżnicowanie punktowe, wahające się od 14 do 103 pkt, świadczy o różnym poziomie sprawności motorycznej dziewcząt w tej klasie.

Analizując tabelę 1 i 2, można zauważyć małą różnicę między sprawnością motoryczną dziewcząt a sprawnością chłopców – średnia arytmetyczna sprawności motorycznej chłopców wyniosła 34,6 pkt, a dziewcząt 64,5. Duże różnice między minimalnym a maksymalnym wynikiem w obu przypadkach świadczą o różnym, lecz niskim (maksymalna liczba punktów za sprawność motoryczną to 300) stopniu sprawności motorycznej uczniów, co jest ceną wskazówką dla nauczyciela wf.

Korelacja między sprawnością motoryczną a popularnością uczniów w klasie V

Miarą popularności ucznia w klasie uczyniono łączną liczbę uzyskanych wyborów w trzech kategoriach: „Partner w ławce”, „Samorząd w klasie” oraz „Plebiscyt życzliwości i niechęci”. Za ucznia popularnego uznano dziecko, które zostało pozytywnie ocenione przez przynajmniej połowę klasy, a negatywnie przez nie więcej niż 33% uczniów. Jako niepopularny traktowany był uczeń, który został negatywnie oceniony albo był pomijany w wyborach zarówno pozytywnych, jak i negatywnych, lub też otrzymał trzykrotnie mniej opinii pozytywnych niż negatywnych. Inaczej mówiąc, akcep-

Tab. 2. Ogólna sprawność motoryczna chłopców klasy V (w pkt)

	$\bar{x}$	s	$s_{\bar{x}}$	V	$X_{\min}$	$X_{\max}$
Chłopcy	34,6	23,1	1,86	66,76	4	65

tacja ucznia charakteryzowała się dużą przewagą wyborów pozytywnych nad negatywnymi, brak akceptacji zaś – odwrotnie: większą liczbą wyborów negatywnych nad pozytywnymi lub pomijaniem w wyborach. Aby udzielić odpowiedzi na pytania badawcze i zweryfikować przyjęte hipotezy, zastosowano rachunek korelacyjny Spearmana.

Podsumowując wyniki rachunku korelacyjnego, można stwierdzić, że wyższa sprawność motoryczna w niewielkim stopniu sprzyjała akceptacji ucznia w badanej klasie, a tym samym jego popularności.

Uwarunkowania popularności i niepopularności uczniów w badanej klasie

Dzięki uzasadnieniom dokonywanych wyborów przedstawianym w testach przez badanych można stwierdzić, co sprawia, że uczeń jest popularny lub niepopularny w klasie, a ponadto że uczeń wyróżniający się w klasie częściej jest faworyzowany przez kolegów niż przez nauczyciela czy wychowawcę klasy. Wiąże się to z większą częstotliwością kontaktów między uczniami, jak również różnorodnością płaszczyzn, które umożliwiają identyfikację wzajemnych zachowań, mówiących o charakterze danego ucznia. Poznanie tych motywacji odgrywa bardzo ważną rolę w pracy nauczyciela wychowawcy, ponieważ prowadzi do wyjaśnienia interpersonalnych zależności w klasie, oraz pozwala na określenie wzoru ucznia, jaki dominuje w danej zbiorowości.

Tab. 3. Skala wartości współczynnika korelacji Spearmana

$r < 20$	korelacja słaba	zależność nieznacząca
$0,20 < r < 0,40$	korelacja niska	zależność mała
$0,40 < r < 0,70$	korelacja umiarkowana	zależność istotna
$0,70 < r < 0,90$	korelacja wysoka	zależność znacząca
$0,90 < r < 1,00$	korelacja bardzo wysoka	zależność bardzo pewna

Tab. 4. Uzasadnienia wyborów negatywnych w kryterium „Samorząd w klasie” w klasie V

Cecha	Klasa V			Ranga
	dziewczęta	chłopcy	razem	
Niekulturalny/niekulturalna	6	5	11	5
Wulgarny/wulgarna	8	11	19	3
Niekoleżeński/niekoleżeńska	9	9	18	4
Niesympatyczny/niesympatyczna	13	12	25	2
Źle się uczy	7	8	15	6
Brak zainteresowania sprawami klasy	14	13	27	1

Tab. 5. Uzasadnienia wyborów pozytywnych w kryterium „Samorząd w klasie” w klasie V

Cecha	Klasa V			Ranga
	dziewczęta	chłopcy	razem	
Koleżeński/koleżeńska	16	11	27	1
Inteligentny/inteligentna	10	8	18	2
Zaradny/zaradna	8	4	12	4
Zorganizowany/zorganizowana	4	5	9	6,5
Odpowiedzialny/odpowiedzialna	12	5	17	3
Zaufany/zaufana	5	4	9	6,5
Solidny/solidna	4	4	8	8,5
Mądry/mądra	5	5	10	5
Dobry w nauce/dobra w nauce	4	4	8	8,5
Skuteczny/skuteczna	3	2	5	10

Tab. 6. Uzasadnienia wyborów pozytywnych w kryterium „Partner w ławce” w klasie V

Cecha	Klasa V			Ranga
	dziewczęta	chłopcy	razem	
Koleżeński/koleżeńska	19	10	29	1
Miły/miła	12	7	19	2
Sympatyczny/sympatyczna	9	4	13	3
Przyjacielski/przyjacielska	6	6	12	4,5
Pomocny/pomocna	8	4	12	4,5

Według uczniów badanej klasy członkiem samorządu klasowego nie może być osoba, która jest niezainteresowana sprawami klasy, niesympatyczna, wulgarna, niekoleżeńska, niekulturalna i która źle się uczy.

Najbardziej pożądanymi cechami, jakimi powinien wyróżniać się kandydat klasy V do samorządu klasowego, są m.in.: koleżeńskość, inteligencja, odpowiedzialność, zaradność oraz mądrość, zorganizowanie, zaufanie, solidność, wyróżnianie się w nauce i skuteczność.

W roli partnera w ławce uczniowie klasy V widzieliby osobę, która jest koleżeńska, miła, sympatyczna, przyjacielska i pomocna.

Najbardziej uczniowie badanej klasy nie chcieliby siedzieć w ławce z osobą niekoleżeńską, niegrzeczną, kłamiwą, dokuczliwą, wyśmiewaną, zarozumiałą, kłótniową oraz ponurą (wszystkie cechy pozytywne i negatywne są oryginalnymi wypowiedziami uczniów z badanej klasy).

DYSKUSJA

Jedną z ważniejszych grup szkolnych, w której następuje socjalizacja młodego człowieka, to klasa szkolna. Jest ona zespołem składającym się z uczniów wzajemnie na siebie oddziałujących, którzy różnią się zajmowanymi w nim pozycjami i rolami, mają wspólny system wartości oraz norm regulujących ich zachowanie w istotnych dla klasy sprawach [3].

Klasa szkolna stanowi miejsce kontaktów dziecka z rówieśnikami, jest terenem sukcesów, daje poczucie bezpieczeństwa oraz akceptacji. Nie wszyscy jednak potrafią nawiązywać kontakty i przyjaźnie i dlatego przebywanie w takiej grupie jest dla dzieci również miejscem porażek. Nauczyciele powiadają, że klasa ma swoją odrębność osobową, a uczniowie – że klasa jest „fajna” albo „do niczego”, i przez lata pamiętają swoją klasę albo swoje lekcje. Najczęściej wspomina się nie to, czego uczył nauczyciel, ale to, co składało się na społeczny i psychologiczny wizerunek klasy.

„[...] o klasie można myśleć jako o systemie w stanie rozwoju, który ma własną strukturę, organizację i normy. Na papierze lub z oddali klasy mogą wydawać się takie same, w rzeczywistości jednak każda klasa jest niepowtarzalna niczym «odcisk palca». Każda klasa wytwarza własne wewnętrzne sposoby postępowania i schematy integracyjne oraz narzuca własne ograniczenia. Wygląda to tak, jakby uczniowie postępowali zgodnie z jakimiś wyimaginowanymi wytycznymi, jakby wytyczne te kontrolowały zachowanie w grupie. Choć dzień bywa niepodobny do dnia, jest coś stałego w każdej klasie, coś, co wyłania się z jej historii” [4].

Zagadnieniu pozycji ucznia wśród innych uczniów klasy oraz jej znaczeniu dla działalności wychowawczej poświęca się obecnie dość dużo uwagi. Pozycja wyższa wyzwała większą pewność siebie i pozytywną motywację w postaci zadowolenia i satysfakcji z działania oraz dążenia do osiągnięć. Dzieci akceptowane to takie, które są lubiane przez swoich kolegów, czyli cieszą się uznaniem i popularnością. Dzieci akceptowane potrafią zawierać przyjaźnie, kierować

swoją uwagę na zewnątrz, są pewne siebie, spokojne, rozwijają pozytywne poczucie własnego „ja” [5]. Celem przeprowadzonych badań w klasie V Szkoły Podstawowej w Świątnikach Górnych było poznanie jej nieformalnej struktury oraz ustalenie zależności pomiędzy popularnością uczniów a ich sprawnością motoryczną.

Na podstawie analizy materiału badawczego wykazano niską zależność między sprawnością motoryczną a popularnością uczniów w tej klasie, co świadczy o tym, iż uczniowie, oceniając swoich rówieśników, rzadko brali pod uwagę ich sprawność motoryczną.

Podczas badań wyłoniono uczennicę, która nie znajdowała w swojej klasie warunków do prawidłowego rozwoju (zajęła ostatnie miejsce w hierarchii popularności). Sytuacja dziecka odrzuconego jest trudna, przebywanie w grupie stanowi bowiem dla niego źródło negatywnych przeżyć, co może prowadzić do zaburzeń osobowości.

Dzięki badaniom socjometrycznym można podjąć próbę wykreowania wzoru osobowości ucznia, jaki dominuje w danej klasie.

W badanej klasie uczniowie najchętniej w obu sytuacjach badawczych widzieliby ucznia dobrze uczącego się, aktywnego społecznie, sportowca, koleżeńskiego i sympatycznego.

Wyniki analizy materiału badawczego dowiodły, iż sprawność motoryczna słabo wpływa na popularność, minimalnie podnosząc poziom akceptacji uczniów w tej klasie. Sytuacja taka może być różnorodnie interpretowana, dlatego też podobnymi badaniami powinno się objąć większą liczbę osób.

Mimo że szkoła, w której prowadzono badania, zorganizowała pozalekcyjne zajęcia sportowe, to uczniowie uczestniczyli w nich raczej okazjonalnie niż systematycznie, co wykazano na podstawie dzienników nauczyciela wychowania fizycznego. Badani uczniowie nie prezentowali wysokiego poziomu sprawności motorycznej i nie przywiązywali do niej większej wagi. Powodów zaistniałego zjawiska można jedynie domniemywać: to przy komputerze i przed telewizorem, a nie na boisku sportowym czy basenie relaksuje się współczesny młody człowiek.

Bardzo istotną rolę w powyższej kwestii odgrywają rodzice, którzy powinni interesować się pasjami swych dzieci. To właśnie oni odpowiedzialni są za rozbudzanie u nich chęci do pracy nad sprawnością motoryczną i intelektualną. To oni powinni stymulować rozwój motoryczny dzieci, ponieważ niewystarczająca liczba godzin wychowania fizycznego nie pozwala na rozwijanie wszystkich cech motorycznych. Przedstawione rozważania, wsparte rezultatami badań, przemawiają za koniecznością wszechstronnego przygotowania nauczycieli w zakresie diagnozowania stosunków społecznych w klasie szkolnej, co umożliwi kierowanie nią, zwłaszcza w dobie poszukiwań zaradczych środków wychowawczych wobec dzisiejszej młodzieży szkolnej.

Po zastosowaniu działań wychowawczych w dłuższym okresie należałoby przeprowadzić badania kontrolne popularności w klasie, by wykazać dynamikę stosunków społecznych.

PODSUMOWANIE

1. Między popularnością a sprawnością motoryczną badanych wystąpiła niska korelacja oraz mała zależność, co świadczy o tym, że sprawność motoryczna w niewielkim stopniu wpłynęła na popularność.

2. W roli partnera w ławce uczniowie widzieliby osobę koleżeńską, sympatyczną, przyjacielską, miłą i pomocną.

3. Cechy niepożądane u kolegi pełniącego wymienioną rolę według badanych to: niekoleżeńskość, dokuczliwość, kłamliwość i niegrzeczność.

4. Do samorządu klasowego najchętniej uczniowie wybieraliby osobę koleżeńską, inteligentną, odpowiedzialną, zaradną oraz zorganizowaną. Cechy negowane przez uczniów u kandydata do samorządu klasowego to: nieinteresowanie się sprawami klasy, niesympatyczność, wulgarność i złe wyniki w nauce.

5. Stosowanie testów socjometrycznych przez nauczyciela wychowawcę klasowego jest niezbędne, by poznać sytuację społeczną w klasie.

6. W stosunku do uczniów odrzuconych należy wdrożyć działania wychowawcze, które zmienią ich wizerunek na lepszy, a tym samym podniosą ich rangę w hierarchii popularności.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Chromiński Z., Aktywność ruchowa dzieci i młodzieży, IWZZ, Warszawa 1987. [2] Ekiert-Grabowska D., Dzieci nieakceptowane w klasie szkolnej, WSiP, Warszawa 1982. [3] Niżankowska-Półtorak B., Uznanie i stosowanie norm społecznych jako wyznacznika pozycji ucznia w klasie, WSP, Rzeszów 1984. [4] Kiełczewska E., Malska A., Dziecko nie akceptowane przez społeczność klasową na lekcji wychowania fizycznego, [w:] Koszycz T. (red.), *Dydaktyka wychowania fizycznego: 3. Międzynarodowa Konferencja Naukowa na temat: Uczenie się i nauczanie w sytuacjach trudnych*, Olejnica 8–9 września 1997, AWF, Wrocław 1998, 141–144. [5] Molak A., *Socjometryczne techniki badawcze. Wprowadzenie do badań nad klasami szkolnymi i zespołami sportowymi*, AWF, Warszawa 1974. [6] Urban B., Kryteria, mechanizmy i konsekwencje odrzucenia dziecka przez grupę rówieśniczą, UJ, Kraków 2001. [7] Winiarski M., Czynniki warunkujące pozycję ucznia w zespole klasowym, *Kwartalnik Pedagogiczny*, 1970, 6–7. [8] Zaborowski Z., *Stosunki społeczne w klasie szkolnej*, PWN, Warszawa 1964.